

ται ἦσαν ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ καὶ ὅχι ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ, ὅπερ εἶναι λίαν σπουδαῖον διὰ τὴν φιλολογικὴν ἱστορίαν τοῦ Κωνσταντίνου. Περιορίζομαι δὲ εἰς ταῦτα μόνον καθ' ὅτι δὲν σκοπῶ λεπτομερῆ κριτικὴν ἀφήγησιν τῆς Σαλερνίου σχολῆς· τοῦτο μόνον προσθέτω ὅτι ἐκ τῶν μεταφράσεων τὰς ὁποίας οὗτος ἐπεξεργάζετο, ἐφρόντιζε ν' ἀφαιρῆ πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ δώσῃ ὑπονοίας ὡς ὑπόπτου καταγωγῆς, τολμᾷ δὲ νὰ λέγῃ ἐπιβάλλων τὸ ὄνομά του ἐπὶ τῶν κλοπιμαίων ἔργων, ὅτι πράττει τοῦτο, «μὲ τις δρέψῃ τοὺς καρπούς τῶν κόπων του.»

Οἱ ἀντιγραφεῖς, μιμούμενοι τὸν ζῆλον αὐτοῦ, ἐπρόσθεσαν εἰς τὰ συγγράμματά του τὸ «χρυσοῦν περὶ τῆς τῶν Νόσων θεραπείας βιβλίον», ἔργον τοῦ μαθητοῦ του Ἰωάννου Ἀφλακίου, ἐν Σαλέρνῳ πιθανῶς μετελθόντος τὴν τέχνην καὶ συγγραφῆς ἐπιτομῆς «περὶ Πυρετῶν»· ἡ συγγραφή αὕτη ἐνυπάρχει ἐν τῷ χειρογράφῳ τῆς Βρατισλαύης· παρατηρῶ δὲ, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης μου ὅτι τὰ δύο τοῦ Ἰωάννου Ἀφλακίου ἔργα ὡς καὶ τὰ τῶν συγχρόνων του οὐδὲν ἴχνος ἀραβικῆς ἰατρικῆς ἐμφαίνουσιν.

I. A. Βάρδας.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ Εἰς τὴν ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΓΛΩΣΣΑΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΜΙΜΗΣΕΩΝ. (α)

Πρὸ τινῶν ἐτῶν ἐν τινι συνελεύσει τῆς ἐν Ἀμιένη συγκληθείσης ἐπιστημονικῆς συνόδου ὁ ἐξοχος ἑταῖρος καὶ ἀρχαῖος τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου πρόεδρος κ. Ἐγγερος, τὸν λόγον περὶ τῶν γάλλων μεταφραστῶν τοῦ Ἡροδότου ποιούμενος, οὕτως ἐξέφρασθη:

«Πολλὰ ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν περὶ

α) Ἐκ τῶν τοῦ φιλέλληνος μαρκησίου de Queux de Saint Hilaire.

τῆς τέχνης τοῦ μεταφράζειν τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ἀλλὰ δὲν παρετηρήθη ἔτι ἀρκούντως δυσκολία τις ἐν τῇ φυσικῇ δεξιότητι, ἣν αἱ γλῶσσαι δύνανται νὰ παράσχωπι τοῖς μεταφρασταῖς κατὰ τὸν εἰς θν περιῆλθον βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν. Τὸ ἱστορικὸν πνεῦμα κακῶς ὀψὲ λαμβάνει ἔδραν ἐν τῇ φιλολογικῇ κριτικῇ· μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἐπραγματεύοντο μόνον περὶ τοῦ πνεύματος τῶν γλωσσῶν, μηδὲν σχεδὸν σκεπτόμενοι περὶ τῆς ἱστορίας αὐτῶν· ἀλλὰ μὴν καὶ αἱ γλῶσσαι, ὡς αἱ φιλολογίαι, ἔχουσι τὴν αὐτῶν ἱστορίαν, μεταβαλλόμεναι κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους, ἃς διανύουσι, κατὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ τύπον αὐτῶν, φυλάττουσαι ἄλλως τοὺς συστατικούς κανόνας τῆς γραμματικῆς αὐτῶν. Κατὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ πεζὸς λόγος τοῦ Φρουασσάρδ καὶ ὁ τοῦ Ἀμυότου δὲν ὁμοιάζουσι σχεδὸν καὶ ἔτι ἔλαττον πρὸς τὸν τῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς Λουδοβίκου ΙΔ'. Ἡ τε ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ γλῶσσα διήνυσαν τὰς αὐτὰς φάσεις τῆς παιδικῆς, τῆς νεανικῆς καὶ τῆς ἀκμῆς ἡλικίας, αἱ προστίθενται ἔστιν ὅτε καὶ αἱ τῶν σχολῶν διαφοραὶ· οὕτω δύο συγγραφεῖς, σύγχρονοι περίπου, ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης, ἔχουσιν εἰς τὸ ὕφος αὐτῶν διαφορὰς λίαν καταφανεῖς, ἅτε τοῦ μὲν πρώτου ἀνήκοντος ἐν τῇ ἰωνικῇ σχολῇ, τοῦ δ' ἑτέρου ἐν τῇ ἀττικῇ, τοῦ μὲν γράψαντος ἐπιχαρίτως, ἀνειμένως καὶ δὴ ὀλίγον ἀτημελήτως τὴν ἰωνικὴν διάλεκτον, ἐν ἣ ἀπαντῶνται μακρὰ καταλήξεις, εἰς ἃς μένει ἔτι τι τοῦ ὀμηρικοῦ πλούτου, τοῦ δ' ἑτέρου ἔχοντος τὴν φιλόπονον τοῦ ὕφους αὐστηρότητα μαθητοῦ τῶν πρώτων γραμματικῶν καὶ τῶν πρώτων σοφιστῶν. Ἄλλ' ὅτε ὁ Δυραυὲ (Du Rayer) ἐπελάθετο κατὰ τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα τὴν ἐξ ὑπαμοιβῆς μετάφρασιν τῶν δύο τούτων ἱστορικῶν, οὐκ ἐφρόντισε ποσῶς περὶ τῶν τιοῦτων διαφορῶν, ὡς μηδαμῶς αἰσθανόμενος αὐτῶν, ποιῶν ἄλλως ὡς πάντες οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ μεταφρασταί.

«Ὁ εὐφυὴς Παῦλος Λουδοβίκος Κουριὲ ἔ-

στιν ἴσως ὁ πρῶτος, ὅς τῳ 1823 ἐποίησεν ἡμῖν γνωστὸν ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν χρόνων Λουδοβίκου ΙΔ' ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ τῇ αὐτῇ ἀδελφουμένη γλῶσσα δὲν δύναται νὰ ἐκφράσῃ τὴν τοῦ Ἡροδότου ἀρέλειαν, τῆς τοῦ Ἀμυῦτου γλώσσης ἐχούσης πρὸς τοῦτο ἐπιτυχέστεραν δεξιότητα. Ἀλλ' ὁ Κουριέ ἀπεμακρύνθη πολὺ, ὅτε ἵνα ὑποστηρίξῃ τὴν παράδοξον αὐτοῦ γνώμην ἐδοκίμασε νὰ μεταφράσῃ τὸν Ἡρόδοτον γαλλιστί εἰς ὕψος τῆς δεκάτης ἕκτης ἑκατονταετηρίδος, ἀγνοῶν ἄλλως ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἠμέλησαν νὰ μάθωσι (πρᾶγμα ἐν τούτοις εὐκόλον), ὅτι συγγραφεὺς σύγχρονος τοῦ Ἀμυῦτου, ὁ Πέτρος Σαλιὰ (Salia), ἄγαν ὑποδεέστερος ἀναμφιβόλως τοῦ περιφανοῦς μεταφραστοῦ τοῦ Πλουτάρχου, ἐποίησε μεταφράσιν τοῦ Ἡροδότου γαλλιστί, ἐν ἣ μεταφράζει τὰ κυριώτερα χωρία ἀρκετὰ πιστῶς· οἱ τῇ βίβλῳ ταύτῃ δ' ἐντευξόμενοι, εὐρήσουσιν ὅτι οἱ τῶν χρόνων τούτων γαλλικὴ γλῶσσά ἐστι δύσκολος ἔστιν ὅτε τοῖς ἀναγνώσταις τῆς σήμερον· ἀλλ' ἐκ τοῦ παραδείγματος τούτου καταδεικνύεται ὅτι κατὰ τὰς αὐτὰς ἐποχὰς τῆς μιᾶς ἐκάστης ἀναπτύξεως αὐτῶν, ἡ τε γαλλικὴ γλῶσσα καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἔχουσι μεταξὺ αὐτῶν ὁμοιότητα, ἐξ ὧν δύναται οἱ μεταφρασταὶ νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἐγκαίρως, ὅ, ἄπαξ παρελθὼν οὐκ ἐπανέρχεται πλέον. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ πιστεύω ὅτι τὸν μὲν Ἡρόδοτον ὤφειλε μεταφράσαι ὁ Ἀμυῦτος, τὸν δὲ Θουκυδίδην ὁ Βιλλζάκ, οὗ γενομένου, ἀνεύρισκέ τις ἀντάτε φυσικῆ· τινὰ ἀναλογίζην μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου συγγραφέως καὶ τοῦ τούτου μεταφραστοῦ.» (6)

Παρέθημεν ἐν ἐκτάσει τινὲς ὄντως ὀρθοῦς τούτους λόγους, μέλλοντες νὰ ποιήσωμεν λόγον περὶ τῶν πολυπληθῶν μεταφράσεων, οὐχὶ πλέον ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὴν γαλλικὴν, ἀλλ' ἐκ τῆς

6) *L' Art de traduire et les traducteurs français d'Herodote, par Egger.*—Ἀπόσπασμα τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀμιένη τῳ 1867 συγκληθείσης ἐπιστημονικῆς συνόδου.

γαλλικῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Αἱ εὐφρεῖς αὐταὶ παρατηρήσεις τοῦ ἡμετέρου σοφοῦ ἐταίρου εἰσὶν ὄντως τοσοῦτον ἀληθεῖς, ὡς καὶ ὀρθαί δι' ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας, τὴν τε γαλλικὴν δὴλον ὅτι καὶ τὴν ἑλληνικὴν.

Ἐάν οὐδὲν ἔστιν ὠφελιμώτερον καὶ, ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν, κοινότερον τῶν μεταφράσεων, οὐδὲν ὅμως ἔστιν ἐξ ἑτέρου δυσχερέστερον καὶ σπανιώτερον καλῆς μεταφράσεως. Αἱ μεταφράσεις εἰσὶν εἰρηνικῆς κατὰκτησις ἔθνους τινὸς ἐπὶ ἑτέρου, οὐτινος εὐαρεστεῖται νὰ κολουθῇ τὴν ἀνάπτυξιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος· αἱ μεταφράσεις εἰσὶν, ἵνα εἴπωμεν κατὰ τὸν κ. Μαρμιέ, ἐν τῳ λόγῳ, ὃν ἐξεφώνησε κατὰ τὴν ἐνίδρυσιν αὐτοῦ ἐν τῇ γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ, πνευματικαὶ κατακνήσεις, ὧν οὐδεμία ἄλλη χώρα ἐποίησε τοσαύτας ὡς ἡ Γαλλία. Πᾶσα ἐν τούτοις μετάφρασις ἐστὶ δύσκολος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γαλλικῇ γλώσσᾳ, τῇ τοσοῦτον ἀκριβεῖ καὶ τῇ ὀλίγον διατεθειμένη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ξένων γλωσσῶν· ὑπάρχουσιν ὄντως γλῶσσαι, καὶ τοιαῦτα εἰσὶν αἱ ἔχουσαι τὸ προνόμιον τοῦ συνθέτειν λέξεις καὶ αἰτινές εἰσιν εὐχερέστεραι ἢ ἄλλαι ἐν ταῖς μεταφράσεσιν, ὡς μᾶλλον ἐλαστικαὶ καὶ εὐκαμπτοὶ, δυνάμεναι ταχύτερον ἀφομοιωθῆναι ταῖς ἄλλαις γλώσσαις. Κατὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ μάλιστα ἡ νεωτέρα ἔχει ἀπάσας τὰς ἰδιοτήτας, ἵνα καταστῇ γλῶσσα ἐπιτυχῶν μεταφράσεων. Ἐνυπῆρχε πρὸς τούτοις αἰετοτε, ὡς παρετήρησεν ἤδη περὶ τὴν δεκάτην ἕκτην ἑκατονταετηρίδα ὁ Ἑρρίκος Στέφανος, μεταξὺ τῆς γαλλικῆς καὶ ἑλληνικῆς γλώσσης θαυμασιὰ ἀναλογία, φυλαττομένη ἔτι ἐπὶ πλέον καὶ κατὰ τὴν δεκάτην ἐνάτην νῦν ἑκατονταετηρίδα, ἕνεκα παραδόξου καὶ ἀξιοπαρατηρήτου περιστάσεως, ὅτι, τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης οὐσης τῆς μητρὸς τῆς ἡμετέρας γλώσσης καὶ φιλολογίας, ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ ἅμα τῇ ἐξεγέρσει καὶ τῇ ἀναγεννήσει τῆς φιλολογίας αὐτῆς, προσῆλθεν, ἵνα ἀντλήσῃ νάματα ἐκ τῶν πηγῶν τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, ὡς ἀνευρίσκουσά πως ἐν αὐταῖς τὸ ἑλληνικόν

πνεῦμα εἰς τύπον γαλλικόν. Τῆς ἡμετέρας τοίνυν γλώσσης τῆς δεκάτης ἔκτης ἑκατονταετηρίδος ἀρμοζούσης θαυμασίως εἰς μεταφρασιν ἀρχαίων τινῶν ἑλλήνων συγγραφέων, δύναται τις νὰ ποφανθῆ ἄνευ φόβου ὅτι ἐν τῇ νεοελληνικῇ, ὡς εὔρηται ταυῦν, εὐκολον νὰ μεταφράσῃ τις ἀρμυδίως τοὺς κυριωτέρους ἡμῶν συγχρόνους συγγραφεῖς, ὡς καὶ τοὺς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἰσως μάλιστα ἐν μεγίστῃ ἀκριθείᾳ καὶ τοὺς μεγάλους ποιητὰς καὶ περιφανεῖς λογογράφους τῆς ἐποχῆς Λουδοβίκου ΙΔ΄., εἰ καὶ διὰ τούτους ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ φαίνεται μᾶλλον ἀρμυδίως.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἴδωμεν ὅποιοι οἱ κανόνες καλῆς μεταφράσεως καὶ ἐξετάσωμεν ἐν περιλήψει τὰ διάφορα συστήματα, καθ' ἃ εἴθισται νῦν ποιεῖν τὰς μεταφράσεις.

Ἴνα ἡ καλὴ μετάφρασις τις, ὀφείλῃ νὰ περιορίζηται εἰς τὸ νὰ μεταφέρῃ ἐκ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην γλώσσαν τοὺς σχηματισμοὺς τῶν φράσεων, τὰς ἐκφράσεις, αὐτὰς τὰς λέξεις τοῦ πρωτοτύπου συγγραφέως; Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ φιλολογικῇ τις μετάφρασις λέξιν πρὸς λέξιν, ἐν ἣ ἀναζητεῖ τις, ὅ καὶ λίαν ἐπίπονον νὰνεύρη, ὅσον οἶόν τε, ἰσοδύναμον πρὸς ἐκάστην τοῦ πρωτοτύπου λέξιν, ἦτον ἂν τὸ ἰδεώδες καλῆς μεταφράσεως· κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ὅπερ φαίνεται ὑπερισχύον κατὰ τι καὶ πρὸς ὥραν, ἔχομεν μεταφράσεις ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἢ ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ, ὧν τὸ μόνον σφάλμα ἐστὶ τὸ ὅτι οὐκ ἐγράφησαν γαλλιστὶ καὶ ἐννοοῦνται μόνον ὑπὸ τῶν ἐχόντων βαθεῖαν γνῶσιν τῆς γλώσσης τοῦ πρωτοτύπου συγγραφέως· διὸ ἐστὶν ἀναμφισβήτητον ὅτι, ὅσάκις δύναται τις, προτιμήσῃ ἀναγνῶναι τὸν συγγραφέα ἐν πρωτοτύπῳ μᾶλλον ἢ ἐν μεταφράσει, ὅποιου ἐνδιαφέροντος καὶ ἂν ἦ αὕτη.

Ἦρέπει ὅμως πάλιν τοῦναντίον ὁ μεταφραστὴς ἀμελῶν τὰς ἐκφράσεις, τοὺς σχηματισμοὺς τῶν φράσεων, τὸ ὕψος ἐν ἐνὶ λόγῳ τοῦ πρωτοτύπου, νὰ μεταφέρῃ ἀπλῶς τὴν ἐννοιαν, μηδὲν φροντίζων περὶ τῶν λεπτομερειῶν, τροποποιῶν μάλιστα ἐστὶν ὅτε καὶ μεταβάλλων αὐτὰς, οὕτως ὥστε νὰ

καταντῶσιν ἀγνώριστοι, ἵνα μὴ προσβάλλῃ ποσῶς τὰς ἐννοίας καὶ κανόνας τοῦ δημοσίου, παρ' ᾧ μέλλει νὰ διαβιβάσῃ τὸν ξένον συγγραφέα; Ἡ μέθοδος αὕτη, ἡ συνειθισμένη καὶ ὑποληπτομένη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος καὶ εἰς τὴν ὀφείλονται ἔργα τινὰ λίαν ἀξιόλογα, ὧν τὸ κυριώτερον ὅμως καὶ ἐστὶν ὅτε τὸ μόνον σφάλμα ἐστὶ τὸ ὅτι οὐκ εἰσὶ ποσῶς πρωτότυπα, κρινομένη σήμερον, εἰ καὶ ὀλίγον αὐστηρῶς, καταδικάζεται. Οὔτε δ' ἡ μὲν, οὔτε ἡ δὲ τῶν δύο τούτων μεθόδων ἐστὶν ἐξ ὀλοκλήρου ἀξιοσύστατος, τῆς ἀληθείας, ὡς καὶ ἐν τοσοῦτοις ἄλλοις, ἐγκειμένης μεταξὺ δύο ἄκρων. Μετάφρασις τις ἵνα ἡ ἀληθῶς καλὴ ὀφείλῃ νὰ ποδίδῃ σύνεσμα τὸ πρωτότυπον ἔργον κατὰ τε τὴν συνάφειαν καὶ τὰς λεπτομερείας αὐτοῦ· ἀλλ' ἐνταῦθα δὴ ἐγκεῖται ὁ μέγας σκόπελος, δυσχερεστάτης οὔσης τῆς ἀντικαταστάσεως ἐκφράσεώς τινος, δι' ἑτέρας ἰσοδυναμίου ἑτέρας γλώσσης, καθ' ὅτι ἐκφράσεις ἀπολύτως συνώνυμοι οὐκ ἐνυπάρχουσιν οὐχὶ μόνον ἐν δυαδί διαφόροις γλώσσαις, ἀλλ' οὐδ' ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ· ἐκάστη γλώσσα ἔχει τὸ ἴδιον αὐτῆς πνεῦμα, καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἐννοιαν ἀνάγκη νὰ ἐννοήσωμεν τοὺς ἐπαμένους, Καρόλω τῷ πέμπτῳ ἀποδιδραμένους, λόγους: «Ὁ ἄνθρωπος ὁ μίαν μόνην γλώσσαν ἐπιστάμενος, οὐκ ἐστὶν ἢ εἷς ἄνθρωπος, ὁ δύο ἴσος πρὸς δύο, ὁ τρεῖς πρὸς τρεῖς καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς».

Ἦτον ἂν καλὸν ἐν τούτοις, ἵνα οἱ τῶν καλῶν μεταφράσεων κανόνες καθιερωθῶσιν, ἂν μὴ γενικῶς, κατὰ τινὰς περιπτώσεις τοῦλάχιστον, ὡς, φέρ' εἰπεῖν, περὶ τῶν κυρίων ὀνομάτων, τῶν πόλεων, κ.τ.τ., δι' ἃ ὑπάρχει ἀληθῆς ἀναρχία. Μετὰ τὴν παρέκβασιν δὲ ταύτην ἐπιληφθῶμεν τοῦ ἡμετέρου θέματος.

Αἱ πρῶται εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεταφράσεις χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς βυζαντιακῆς ἐποχῆς, τῶν ἀρχαίων μὴ μεταφραζόντων, ἅτε τῆς τέχνης τοῦ μεταφράζειν ὄλως νεωτέρας οὔσης. Ὁ κ. Γίδελ ἐν τῇ περιέργῳ καὶ ἐνδιαφερούσῃ μελέτῃ αὐτοῦ, τῇ ὑπὸ τοῦ Πανακαδημαίου (Institut) στεφθείσῃ, περὶ τῶν

ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ μιμήσεων τῶν ἡμετέρων ἱπποτικῶν διηγήσεων ἀπὸ τῆς δωδεκάτης καὶ ἔπειτα ἑκατονταετηρίδος, κατέδειξε πρῶτος σχεδὸν τὰς περιέργους μιμήσεις τῶν ἡμετέρων τοῦ μεσαίωνος ποιημάτων· «Παράδοξος μοῖρα τῶν κρατῶν καὶ τῶν λαῶν!», λέγει ὁ κ. Γιδελ· ἡ ἐπιβροχὴ καὶ ἐπενέργεια τῆς κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἡμέτερας φιλολογίας ἐφθασεν ἄχρι τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ὅμηρος παραχωρεῖ ἐν τῇ πατρίδι του τὴν θέσιν αὐτοῦ τῷ *Benoit de Sainte More*, τῷ *Ροβέρτῳ Wace*, τῷ Χριστιανῷ *de Troyes*, λησμονηθέντες σχεδὸν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀοιδοῦ τοῦ Ὀδυσσεῶς καὶ τοῦ πολέμου τῆς Τροίας. Πᾶσαι αἱ παραδόσεις διακόπτονται τῆς ἐμπνεύσεως δ' ἐρχομένης ἐκ Γαλλίας, τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἐξευτελιζομένη ὑπὸ τῶν ἐπιηριῶν τοῦ χρόνου, οὐ χρῶνται ἢ πρὸς μετάφρασιν ξένων συνθέσεων· τότε βλέπομεν ἑλληνικὸν περιβαλλόμενα φόρεμα τὸν *Vieux Chevalier*, τὸν *Roi Artus et ses paladins*, τὸν *Flore et Blanche-fleur*, τὸν *Lancelot et Jauvané* μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς γαλατικῆς, εἰ καὶ ἐξ ἀρχῆς φλαμανδικῆς, σατυρικῆς διηγήσεως τῆς ἐπιγραφομένης *le Roman de Renart*.» (γ) Δὲν πρέπει ὅμως τις νὰ ἐκλάβῃ ταῦτα ὡς μεταφράσεις, ἀλλ' ὡς μιμήσεις ἀνεξαρτήτως καὶ μετὰ πολλῆς τέχνης γενομένης. Ἄλλ' ἄρχονται αἰείποτε διὰ τῶν μιμήσεων πρὶν ἢ ἐπιληφθῶσι τῶν μεταφράσεων· καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἔβαινον πρὸς τὴν ἀπαίσιον ταύτην κατωφέρειαν, ὅτε ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β' κατὰ τὸ ἀποφράς ἔτος τοῦ 1453, ἀνεχαίτισε τὴν πρόοδον τούτου, ἦν τῷ 1261, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν εἰς τὸ θρόνον,

γ) *Gidel, Études sur la littérature grecque moderne, imitations en grec de nos romans de chevalerie depuis le douzième siècle, ouvrage couronné, en 1864, par l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres. Paris, Imprimerie impériale, 1866.*

οἱ Παλαιολόγοι ἐδοκίμασαν νὰ σταματήσωσιν

Ἀπὸ τῆς ἀποφράδος ταύτης ἐποχῆς τοῦ 1453, ἀπὸ τὰ μέσα τῆς δεκάτης πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, τοῦτ' ἔστι, μέχρι τῶν μέσων τῆς δεκάτης ὀγδόης, ἐπὶ τρεῖς περίπου αἰῶνας· ἡ ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ φιλολογία, ἐκδιωχθεῖσαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, κατέφυγον εἰς τὰς τῆς Δύσεως νήσους καὶ ἰδίως εἰς Βενετίαν, μὴ δίδουσαι ἢ ἀσθενῆ σημεῖα ζωῆς (δ). Τὸ τοῦ Ἐρωτοκρίτου ποίημα τοῦ Βικεντίου Κορνάρου, ἢ τῆς Ἐρωφίλης τραγωδία τοῦ Κορτάτση καὶ τινὰ ὑπομνήματα εἰς τὰς ὑπὲρ τῶν Ἀλδων ἐν Βενετίᾳ γινομένας ὠραίας ἐκδόσεις τῶν ἀριστουργημάτων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, ἰδοὺ πᾶν ὅ,τι κατεδείκνυεν ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐσώζετο καὶ δὲν κατεπνίγη ὑπὸ τῆς πλημμύρας τοῦ ἐπιδραμόντος ἔθνους (ε).

δ) Ἡ πρώτη εἰς τὴν δημόδιον ἑλληνικὴν γλώσσῃν μετάφρασις συγχρόνων συγγραμμάτων, ἣν ἀναφέρει ὁ Α. Παπαδ. Βρετὸς ἐν τῷ περιέρῳ καὶ ἐνδιαφέροντι αὐτοῦ καταλόγῳ τῶν ἀπὸ τῆς δεκάτης πέμπτης ἑκατονταετηρίδος καὶ εἰτα τυπωθέντων ἑλληνικῶν βιβλίων, τῷ κατὰ τὸ 1854 ἐν Ἀθήναις ἐκδοθέντι, ἐστὶν ἡ τοῦ *Pastor fido* τοῦ Γουαρίνη, ὅπερ ἔχαιρε μεγάλην φήμην κατὰ τὴν δεκάτην ἐβδόμην ἑκατονταετηρίδα ἐν Ἰταλίᾳ καὶ οὐ τινος ὁ πλήρης τίτλος τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεώς ἐστὶν οὗτος, ὡς δίδωσιν αὐτὸν ὁ Βρετὸς :

«Παστώρ Φίδος, ἡγουν ποιμὴν πιστὸς, μεταγλωττισμένος ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸν παρὰ Μιχαὴλ Σουμμάκη. Ἑνετίησιν, ἄχνη. (1658) εἰς 8ον.»

ε) (Ἄγνοῶ τί διὰ τῶν λέξεων τούτων ἐννοεῖ ὁ φιλέλληνας Γαλάτης, ἀλλὰ πιστεύω βεβαίως ὅτι δὲν θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ μακρὰ καὶ ζοφερὰ ἄλλως ἐκείνη ἐποχὴ ὑπῆρξε στεῖρα διὰ τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, διότι δὲν δύναται ποτὲ νὰ διαφύγῃ τὸ ἀκριβὲς ὄμμα τοῦ φιλέλληνος παρατηρητοῦ, οἷον τὸ

Ἡ ἐξέγερσις ἤρξατο καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Πύλη ἀπεφάσισε νάνυψώσῃ εἰς τὸ ἀξίωμα ὀσποδάρου τῆς Μολδαυίας καὶ Βλαχίας Ἕλληνας μέιλαντας ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς, ἢ ἐπανελθόντας ἐκ τῶν χωρῶν, εἰς ἃς κατέφυγον· κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν ταύτην, περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος, ἤρξατο ἡ ἀναζωογόνησις τῆς μελέτης τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διὰ τῆς ἀνιδρύσεως σχολείων καὶ ἄλλων ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων, ἐφ' ὧ καὶ φυσικῶ τῶ λόγῳ, πρὶν ἢ γράψωσι πρωτότυπα ἔργα, ἐπρουμοποιούντο νὰ ποιήσωσι γνωστὰ τῶν ριστουργήματα τῶν φιλολογιῶν τῆς Εὐρώπης, μεταξὺ τῶν ὁποίων διέλαμπε τότε ἡ τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὸν Ῥίζον Νερουλὸν (ζ) πρῶτος ὁ ἐπιφανὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης Σαμουὴλ συνέλαβε τὴν ἐννοίαν τῆς μεταφράσεως τῶν κλασσικῶν συγγραμμάτων τῆς Ἑσπερίας, ὑπὸ τῶν συμβουλῶν τοῦ ὁποίου ὀρμώμενος ὁ ἡγεμὼν

τοῦ προσκελευθῆς Σκιντιλαίριου, ἡ ἀσθενὴς μὲν, ἀλλ' ἀδιάσπαστος σειρά τῶν δαδούχιων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες, καὶ περὶ βαρεῖαν φέροντες ἐπὶ τοῦ τραγῆλου τὴν τῆς τυραννίας χεῖρα, δὲν ἔπαυον ὁμῶς γράφοντες καὶ διαδίδοντες τὰ ἔργα αὐτῶν πρὸς ἕνα καὶ μόνον, ὡς εἰς πολικὸν ἀστέρα, ἀπευδύκοντες σκοπὸν, τὸν φωτισμὸν τοῦπολυπαθοῦς γένους· ἐπιμάρτυρες τῶν λόγων μου, εἰ καὶ ἄσκοπον νάνναφέρω αὐτοὺς, Μελέτιος ὁ Πηγᾶς, Μάξιμος ὁ Μαργούνης, Νίκανδρος ὁ Νούκιος, Παχώμιος ὁ Ρουσάνος, Γεώργιος ὁ Κορέσιος, Ἀντώνιος ὁ Ἐπαρχος, Δαμασκηνὸς ὁ Σκουδίτης, Μελέτιος ὁ Συρίγου, Λεονάρδος ὁ Φιλαρᾶς, Θεόφιλος ὁ Κορυθαλλεὺς, Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος, οἱ Λειχοῦδαι, ὁ τῶν Ἱεροσολύμων Νεκτάριος, ὁ Μελέτιος, ὁ Δοσίθεος καὶ πολλοὶ ἄλλοι, πρὸς τὴν ἱερὰν χορείαν τῶν ὁποίων μετὰ σεβασμοῦ θάπεδλέπη ἀείπατε πᾶς ἀληθῆς πατριώτης! (Σημ. Γ Κ Υ.)

ζ) *Cours de litterature grecque moderne.* 6 39.

Νικόλαος Καρατζᾶς μετέφρασεν ἑλληνιστὶ τὸ *δοκίμιον ἐπὶ τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἠθῶν*, καὶ τὸν *Αἰῶνα Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'*, τοῦ Βολταίρου καὶ τὴν *Ἱστορίαν τῆς συνομοσίας τῶν Ἰσπανῶν κατὰ τῆς Ἑσπερίας*. Ταῦτα δ' ἦσαν καὶ αἱ πρῶται εἰς τὴν νεοελληνικὴν μεταφράσεως συγχρόνων συγγραμμάτων (η), ἐξ ὧν καθορᾶ τις ὅτι κατὰ τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκα-

η) (Οὐκ ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὰς μεταφράσεις ταύτας τοῦ Καρατζᾶ, ἵνα ἴδωμεν πότε αὐταὶ ἐδημοσιεύθησαν, ἀλλὰ φαίνεται, καθ' ὅ ἑκ γαλλικῆς τινος γραμματικῆς, ἣν ἐξέδωκεν αὐτός ἐν Βιέννῃ τῷ 1806, δύναται τις συμπεράνει, ὅτι ἐξεδόθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν περίπου ταύτην, ἢ καὶ ὀλίγον πρότερον, ἐν ᾧ ἔχομεν μεταφράσεις ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ τοῦ Ἀντωνίου Κατηφόρη (*Ἱστορία παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ μετὰ χαλκογραφιῶν καὶ ἐξηγήσεων ἐκ τῶν πατέρων Ἑνετίησι*) καὶ τοῦ Ἀθανασίου Σκιαδᾶ (βίος Πέτρου τοῦ Μεγάλου, αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας, ἰταλιστὶ τὸ πρῶτον γραφεὶς ὑπὸ Κατηφόρη), πολὺ πρότερον, τῷ 1839 δημοσιευθείσας, τὸ *Ἑλληνικὸν Θέατρον*, τὸ ἐκ τῆς Λατινικῆς ὑπὸ τοῦ Νικολάου Μαυροκορδάτου μεταφρασθὲν καὶ τῷ 1758 καὶ 1760 ἐκδοθὲν· πρὸς δὲ τούτοις ἐν ταῖς πρῶταις ἑλληνικαῖς μεταφράσεσι δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν καὶ τὰς μεταφράσεις, ἃς ἐποίησαν οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι λόγιοι τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας, οἵτινες πορευόμενοι εἰς Ῥώμην καὶ ἐκπαιδευόμενοι ἐν τοῖς ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῶν Παπῶν τότε ἰδρυμένοις ἑλληνικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις, ἐγένοντο εἴτα δραπετίδαι τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, προσπαθούντες νὰ διαδώσωσι τὰ ἑαυτῶν νάματα καὶ τοῖς ἑτέροις αὐτῶν συμπολίταις διὰ τῆς μεταφράσεως συγγραμμάτων τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας· τοιαῦτα δὲον νάνναφέρωμεν τὴν Ὀδηγίαν τοῦ Χίου Ἀνδρέα Ῥεντίου, (*Ὀδηγία τῶν ἁμαρτωλῶν τοῦ πατρὸς Ἀλυσιῦ τοῦ Γρανάτα*, μεταγλωττισμένη εἰς Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν, διὰ μέσου τοῦ πατρὸς Ἀνδρέου τοῦ Ῥεντίου τοῦ Χίου, ἐκ τῆς συν-

τονταετηρίδα ἢ γαλλικὴ γραμματολογία παρέσχεν, ὡς καὶ κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα, τὰ στοιχεῖα τῆς ἐξεγέρσεως ταύτης τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς φιλολογίας. Βραδύτερον δὲ εἰς τῶν περὶ τὸν ἡγεμόνα Κωνσταντῖνον Μουρούζην λογίων, Θωμᾶς ὁ Ῥοδίος, μετέφρασεν ἐν πεζῷ τραγωδίας τινὰς τοῦ Με-

τροφίας τοῦ Ἰησοῦ. *in Roma della stampa della s. congr. de propog. Fide. in MDCXXVIII*) καὶ τὴν τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλη μετάφρασιν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας τοῦ Βελλαρμίνου, τῷ 1631 ἐν Ῥώμῃ ἐκδοθεῖσαν, καὶ τινὰ ἕτερα ἀνωνύμως ἐκδοθέντα. Πρὸς δὲ, ἀνάγκη νὰναφέρωμεν ὡς πρώτας μεταφράσεις, κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν τίθησιν αὐτὰς ὁ μαρκήσιος Σαιντιλαίριος, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ πολυμαθοῦς Γεωργίου Ζαβίρα ἐκ τοῦ οὐγγρικοῦ καὶ τοῦ γερμανικοῦ ἐξελληνισθέντα, καὶ ἄπερ, καθ' ὅσον οἶδα, εἰσι ταῦτα :

Ἰατρικαὶ παραινέσεις, μεταφρασθεῖσαι ἐκ τοῦ Οὐγγρικοῦ. Ἐν Πέστη, 1787.

Ἱερὰ Ἱστορία, ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μεταφρασθεῖσα. Ἐν Πέστη 1787.

Δημητρίου Καντεμίρου, ἀξιωμακμόνευτα ἐν Βλαχίᾳ συμβεσηκότα, μεταφρασθέντα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ. Ἐν Βιέννῃ, 1795.

Ἐκτὸς τούτων ὁ Ζαβίρας ἐξελληνίσαστο πλεῖστα συγγράμματα ἐκ τῆς γερμανικῆς, γαλλικῆς, οὐγγρικῆς καὶ μάλιστα τῆς λατινικῆς, μήπω δημοσιευθέντα καὶ ὧν κατάλογον παρατίθησιν αὐτὸς οὗτος ὁ Ζαβίρας ἐν τῷ ἀθανάτῳ αὐτοῦ ἔργῳ «Νέα Ἑλλάς» καὶ ὁ κ. Σάθας ἐν τῷ ἐν τῷ φιλολογικῷ διαγωνισμῷ τοῦ 1867 βραβευθέντι ἔργῳ του : «Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμπάντων Ἑλλήνων» κτλ. Τούτοις δέον νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰς μεταφράσεις τοῦ Ῥήγα Φεραίου, οἷα ἢ τοῦ Νέου Ἀναχάρσιδος (Βιέννη 1797), ἢ τοῦ Σχολείου τῶν Ντελικάτων Ἑραστῶν (Βιέννη, 1790), ἢ τοῦ τοῦ Ἀββᾶ Μεταστασίου δράματος Τὰ Ὀλύμπια (Αὐτόθ. 1797), καὶ ἄλλας τινὰς. Σημ. Γ. Κ. Υ.)

ταστασίου (θ) καὶ ἐλεγείας τοῦ Ὀβιδίου. Μετὰ τοῦτον δὲ ὁ ἐκ Κερκύρας Εὐγένιος, ὁ γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα Εὐγένιος Βούλγαρις, ὃς ἕνεκα τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν καὶ ποικίλων αὐτοῦ γνώσεων καὶ τοῦ παγκοσμίου πνεύματός του ἐγκατατάσσεται μετὰ τὸν τῶν πρώτων λογίων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἐπεχείρησε κατὰ τὴν ἐν Ῥωσίᾳ παρὰ τῆ αὐτοκρατεία Αἰκατερίνη διαμονῆ του νὰ μεταφράσῃ ἐμμέτρως τὴν Αἰνειάδα τοῦ Βιργιλίου, ἐφ' ὃ καὶ ἐνησχολήθη ἐπὶ μακρὸν, θελήσας νὰποδώσῃ στίχον πρὸς στίχον ἐν ὁμηρικῷ ὕφει, ἧτις ὁμως θεωρεῖται γενικῶς κατωτέρα τῆς φήμης τοῦ συγγραφέως· ἐξεδόθη δὲ μετὰ μεγάλης πολυτελείας εἰς δύο τόμους εἰς φύλλον, κοσμηθεῖσα μάλιστα δι' ὠραίας τινὲς εἰκόνας τοῦ συγγραφέως.

Αἱ ἐκ τῆς λατινικῆς μεταφράσεις εἰσὶν ἀναφορικῶς σπάνιαι ἐν τῇ νεοελληνικῇ· οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες ὀλίγον γενικῶς σπουδάζουσι τὴν λατινικὴν, θεωροῦντες αὐτὴν ὡς γλῶσσαν τεθνηκυῖαν ἧς τινος ἢ φιλολογία παρήχθη καὶ ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τῆς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· ἐπιλαμβάνομεθα δ' ἐνταῦθα νὰναφέρωμεν ἑτέραν ἔμμετρον μετάφρασιν τῆς Αἰνειάδος ὑπὸ τοῦ Ἰακωβάκη Ρίζου Ῥαγκαβῆ, ἐν Κωνσταντινουπόλει πρῶτινων ἐκδοθεῖσαν, τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ ἐμμέτρως μεταφράσαντος τραγωδίας τινὰς τοῦ Κορνηλίου

θ) (Ἐκτὸς τοῦ Θωμᾶ Ῥοδίου μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ τραγωδίας τινὰς τοῦ Πέτρου Μεταστασίου καὶ ὁ τοῦ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως μαθητῆς, Γεώργιος Σουτσος, ὃς καὶ ἐξέδωκεν Ἐνετίῃσι 1779 αὐτὰς ἐν τόμοις δύο. Καὶ ὁ πρωτομάρτυς τῆς ἑλληνικῆς ἐθνεγεροσύνης, ὁ Φεραῖος Ῥήγας, ὡς ἀνεφίραμεν ὀλίγον ἀνωτέρω, ἐποίησε μετάφρασιν τραγωδίας τινὲς τοῦ Μεταστασίου, ἣν ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ σὺν τῇ *Βοσκοπούλᾳ τῶν Ἀλπεων*, ποιήματι τοῦ Μαρμοντέλ, καὶ σὺν ἑτέρῳ τινὶ ποιήματι τοῦ Γερμανοῦ Γεσνέρου ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Κορωνιοῦ μεταφρασθέντι. Σημ. Γ. Κ. Υ.)

καὶ τοῦ Ῥακίνα καὶ ἰδίως τὴν Φαίδραν καὶ τὸν Κίρραν.

Ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις μετέφρασε προσέτι νεοελληνιστὶ καὶ τὸ Κεκραγάριον τοῦ ἀγίου Ἀύγουστίνου, ὃ περ ἐστὶ καὶ τὸ τελευταῖον ἔργον αὐτοῦ. (ι)

Δὲν θέλομεν νὰ κατατάξωμεν μεταξὺ τῶν ἐκ τῆς γαλλικῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεταφράσεων, ἀλλ' οὐ δυνάμεθα καὶ νὰ παρελθωμεν ἐν σιγῇ τὴν περίφημον μίμησιν, ἣν ἐποίησατο ὁ Ῥήγας (κ) τοῦ Μασσαλιωτικοῦ ὕμνου, ὅστις ἦν ταύτοχρόνως τὸ θούρειον ἄσμα καὶ ὁ ὕμνος τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν

ι) (Δέον ἐνταῦθα νὰναφέρωμεν καὶ τὴν σύγχρονον τούτου μετάφρασιν τοῦ *Antiquitatis homerica*, ed. J. Terpestra ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου ἐν Μόσχᾳ τυπωθεῖσαν (αἰ καθ' Ὀμπρον Ἀρχαιότητες καὶ αἰ Κερκυραϊκαὶ Ἀρχαιολογίαι ἐκ τῆς Λατινίδος ἐπὶ τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν ἀντιμετακληθεῖσαι ὑπὸ Ε. Α. τοῦ Β. Ἐν Μόσχᾳ, αὐδ'.) Ὁ φιλόπονος πατριώτης ἐξεπόνησεν ἐκτὸς τούτων πλείστας ὄσας μεταφράσεις εἰς εἰκοσιπεντάδα περίπου ἀριθμουμένας. Σημ. Γ. Κ. Υ.)

κ) Ὁ Ῥίζος Νερουλὸς λέγει, περὶ τοῦ ὕμνου τούτου τὸν λόγον ποιούμενος :

«Δὲν ἤκούοντο ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἥ οἱ ὕμνοι τοῦ Ῥήγα ὄλοι οἱ νέοι ἐπανελάμβανον αὐτοὺς ἐν ταῖς συναναστροφαῖς αὐτῶν, ἐν τοῖς συμποσίοις τῶν, τὸν μὲν χειμῶνα παρὰ τῆ γωνία τῆς ἐστίας, τὸ δὲ θέρος ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν ἐλαιῶν καὶ τῶν πλατάνων, διαφεύγοντας τὰ ὄτα τῶν βαρβάρων καὶ ἐν αὐτῇ δὴ τῇ πρωτευούσῃ. Ἐγὼ αὐτὸς, εὐρισκόμενος ἐστὶν ὅτε ἐν συναναστροφαῖς Τούρκων ὑπουργῶν, ἤκουον νὰ διατάττωσι τοῖς μουσικοῖς νὰ ψάλλωσι τὸ Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων. Ἡ μελωδία τοῦ ἄσματος τούτου τοσοῦτον ἤρρεσκε τοῖς Τούρκοις, ὥστε ἐγίνωσκον ἐκ στήθους τὰς πρώτας λέξεις, χωρὶς νὰ ἔχωσι τὴν περιέργειαν νὰ μάθωσι τί σημαίνουσιν.» *Cours de littérature grecque moderne*, σελ. 49.

ὑποδούλων Ἑλλήνων ἢ μίμησις αὕτη ἢ μᾶλλον ἢ ἐφαρμογὴ αὕτη τῆς Μασσαλιώτιδος ἐν ταῖς ἰδέαις τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἐστὶ λίαν ἐνδιαφέρουσα, ὥστε οὐ δυνάμεθα παρελθεῖν ἐν σιγῇ. Δύναται τις δὲ καταπεισθῆναι περὶ τούτου παραβάλλων τὴν μετάφρασιν τῶν δύο πρώτων στροφῶν, ἣν ἐποίησεν ὁ Ῥίζος Νερουλὸς ἐν τῷ περὶ νεοελληνικῆς φιλολογίας συγγράμματι αὐτοῦ, πρὸς τὰς δύο πρώτας στροφὰς τῆς Μασσαλιώτιδος. (λ) (Ἀκολουθεῖ).

λ) (Ἐνταῦθα παρατίθηναι ὁ φιλέλληνας συγγραφεὺς τὴν ὑπὸ τοῦ Νερουλοῦ μετάφρασιν τῶν δύο στροφῶν ἀντὶ τούτου ὁμοίως εὐλογώτερον κρίνομεν ἐν τῇδε τῇ μεταφράσει τὴν παράθεσιν τῆς πρώτης στροφῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἄσματος πρὸς τὴν πρώτην στροφὴν τῆς Μασσαλιώτιδος :

Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων,
ὁ καιρὸς τῆς δόξης ἦλθεν·
ὄς φανῶμεν ἄξιοι ἐκείνων
ποῦ μᾶς δῶσαν τὴν ἀρχήν.
Ἄς πατήσωμεν ἀνδρείως
τὸν ζυγὸν τῆς τυραννίδος,
ἐκδικήσωμεν πατρίδος
κάθε ὄνειδος αἰσχρὸν.

Τὰ ὄπλα ἄς λάβωμεν,
παῖδες Ἑλλήνων ἄγωμεν,
ποταμηδὸν ἐχθρῶν τὸ αἷμα
ὄς τρέξῃ πρὸ ποδῶν.

Ἴδου καὶ ἡ τῆς Μασσαλιώτιδος πρώτη στροφή ἐξελληνιζομένη : «Ἐμπρὸς τέκνα τῆς πατρίδος, ἀνέτειλεν ἡ ἡμέρα τῆς δόξης ! ἡ αἱματηρὰ σημαία τῆς τυραννίας ὑψώθη καθ' ὕμῶν. Ἀκούετε εἰς τὰς πεδιάδας τοὺς ἀγρίους αὐτοὺς στρατιώτας μυκωμένους ; Ἐρχονται καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἀγκάλαις μας νὰ σφάξωσι τοὺς υἱοὺς μας, τὰς συζύγους μας ! Συμπολίται, εἰς τὰ ὄπλα ! πυκνώσατε τὰς φάλαγγας σας ! Βαδίσωμεν, αἷμα ἀκάθαρτον ἄς πατίσῃ τοὺς αὐλακὰς μας ! Ἡ προφανὴς οὖν ἡ μίμησις. Σημ. Γ. Κ. Υ.)